

ارزیابی وضعیت و چشانداز بازارهای مالی

اصلاح نظام بانکی: چرایی و چگونگی

طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران

امینه محمودزاده

سیدعلی مدنی‌زاده

سرشناسه	محمودزاده امینه
عنوان و نام پدیدآور	ارزیابی وضعیت و چشم‌انداز بازارهای مالی: اصلاح نظام بانکی: چرایی و چگونگی (طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران)/ نویسندگان امینه محمودزاده، سیدعلی مدنی‌زاده
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۰۲ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۱۷-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	اصلاح نظام بانکی: چرایی و چگونگی (طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران).
موضوع	بانک و بانکداری -- ایران -- ارزشیابی
موضوع	Banks and banking -- Iran -- Evaluation
موضوع	بانک و بانکداری -- ایران -- سیاست دولت
موضوع	Banks and banking -- Government policy -- Iran
موضوع	اقتصاد -- ایران -- آینده‌نگری
موضوع	Economic forecasting -- Iran
موضوع	بازار سرمایه -- ایران -- آینده‌نگری
موضوع	Capital market -- Iran -- Forecasting
موضوع	سیاست مالی -- ایران
موضوع	Fiscal policy -- Iran
موضوع	ایران -- سیاست اقتصادی -- قرن ۱۴ -- آینده‌نگری
موضوع	Iran -- Economic policy -- 20th century -- Forecasting
شناسه افزوده	مدنی‌زاده، سیدعلی
شناسه افزوده	مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۷ ۲۵ / ۶ / ۲ / ۳۱ F
رده‌بندی دیوپی	۳۳۲ / ۱۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۵۶۰۵۹۷۰

نام کتاب: ارزیابی وضعیت و چشم‌انداز بازارهای مالی

اصلاح نظام بانکی: چرایی و چگونگی

طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران

نویسندگان: امینه محمودزاده، سیدعلی مدنی‌زاده

ناشر: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۹۸

قیمت: ۲۸۰۰۰۰ ریال

طراح جلد: پرویز بیانی

ویراستار: سید شمیم طاهری

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۸-۲۱۷-۹

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: جنگل

آماده سازی ادبی و هنری: دفتر خدمات پژوهشی مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

ادرس ناشر: خیابان شهید باهنر (نیاوران) - جمال‌آباد - خیابان شهید مختار عسگری - شماره ۶

تلفکس: ۲۶۱۱۶۸۵۲

فهرست مطالب

۱۵.....	دیباچه.....
۱۹.....	پیش‌گفتار.....
۲۷.....	خلاصه مدیریتی.....
	گفتار اول
۳۳.....	نظام بانکی ایران: گذشته، حال و آینده.....
۳۵.....	۱- مقدمه.....
۳۸.....	۱-۱- معضلات آشکار، ریشه‌های پدماز.....
۴۴.....	۲-۱- روند عمق مالی در ایران.....
۵۱.....	۲- دوره توسعه مالی نامتوازن.....
۵۱.....	۱-۲- تحولات بخش حقیقی.....
۵۱.....	۱-۱-۲- رشد مستمر بخش حقیقی.....
۵۲.....	۲-۱-۲- بیماری هلندی.....
۵۲.....	۳-۱-۲- بزرگ شدن بخش خصوصی و افزایش تقاضا برای منابع مالی.....
۵۳.....	۲-۲- تحولات بخش مالی.....
۵۴.....	۱-۲-۲- تغییر فضای کسب و کار مالی و معرفی بانک‌های خصوصی.....
۵۷.....	۲-۲-۲- کاهش بدهی مستقیم دولت به بانک مرکزی.....
۵۸.....	۳-۲-۲- سلطه بودجه‌ای و سرکوب مالی.....
۶۱.....	۴-۲-۲- نهادها و زیرساخت‌ها.....
۶۳.....	۳-۲- پیامدها.....
۶۳.....	۱-۳-۲- افزایش نسبت مطالبات غیرجاری.....
۶۶.....	۱-۱-۳-۲- اثرات افزایش مطالبات غیرجاری.....
۶۸.....	۲-۱-۳-۲- سازوکارهای بازخوردی.....
۶۹.....	۳-۱-۳-۲- ویژگی‌های آماری مطالبات غیرجاری در ایران.....
۷۱.....	۴-۱-۳-۲- بدهی دولت به بانک‌ها.....

- ۷۲..... ۲-۳-۱-۵- استفاده از منابع بانک مرکزی
- ۷۴..... ۲-۳-۱-۶- سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها
- ۷۵..... ۲-۳-۲- انباشت ریسک در ترازنامه بانک‌ها
- ۷۷..... ۲-۳-۳- جیره‌بندی اعتبار و گسترش مؤسسه‌های فعال در بازار غیرمتشکل
- ۷۹..... ۲-۳-۴- توسعه نامتوازن مالی
- ۸۰..... ۳- دوره افول مالی
- ۸۶..... ۳-۱- مسئله جریان نقد
- ۸۸..... ۳-۱- جنگ قیمتی
- ۹۵..... ۳-۱- کاهش سلامت بانکی
- ۹۹..... ۴- ایندم پیش بران یا توسعه مالی؟
- ۹۹..... ۴-۱- زریف و گزینه‌های بحران
- ۱۰۱..... ۴-۲- عوامل ایجادکننده بحران‌های بانکی
- ۱۰۱..... ۴-۲-۱- پیش‌بینی وضعیت سلامت بانکی در ایران
- ۱۰۲..... ۴-۲-۲- عوامل کنش‌کننده بحران بانکی
- ۱۰۵..... ۵- اصلاح نظام بانکی: ضرورت و تحولات
- ۱۰۶..... ۵-۱- هرم مشکلات و ریشه‌ها
- ۱۰۷..... ۵-۲- سه‌گانه ناممکن
- ۱۰۹..... ۵-۳- لزوم اجرای اصلاحات

گفتار دوم

- ۱۱۱..... برنامه مقدماتی: اصلاح نظام بانکی
- ۱۱۳..... ۱- مقدمه
- ۱۱۳..... ۲- اصلاح نظام بانکی: چرایی، الزام‌ها و تصویر کلی
- ۱۱۴..... ۲-۱- الزام‌های کلی برنامه اصلاحی مقدماتی
- ۱۱۶..... ۲-۲- تصویر کلی برنامه اصلاحی
- ۱۱۷..... ۳- برنامه مقدماتی اصلاح نظام بانکی
- ۱۲۱..... ۳-۱- بسته تخفیف معضل جریان نقد
- ۱۲۴..... ۳-۱-۱- تقویت نقش نظارتی بانک مرکزی
- ۱۲۴..... ۳-۱-۱-۱- دسته‌بندی قاعده‌مند بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی
- ۱۲۹..... ۳-۱-۱-۲- محدود کردن فعالیت مؤسسه‌های مالی ناسالم
- ۱۳۲..... ۳-۱-۱-۳- هدف‌گذاری نرخ سود سپرده
- ۱۳۴..... ۳-۱-۱-۴- مراقبت از بازارهای دارایی

- ۱۳۳-۲-۱-۳- اجرای سیاست پولی قاعده‌مند.....
- ۱۳۸-۱-۲-۱-۳- الزام‌های اجرای سیاست پولی قاعده‌مند.....
- ۱۴۰-۳-۱-۳- بسته مواجهه با بحران بانکی.....
- ۱۴۴-۲-۲- بسته سامان‌دهی بدهی‌های دولت.....
- ۱۴۶-۱-۲-۳- اقدام‌های محتمل در قبال بدهی‌های دولت.....
- ۱۴۷-۱-۱-۲-۳- استمرار وضع موجود.....
- ۱۴۷-۲-۱-۲-۳- اجرای بسته سامان‌دهی کل بدهی‌های دولت.....
- ۱۴۸-۳-۱-۲- طرح سامان‌دهی بخشی از بدهی‌های دولت.....
- ۱۵۰-۲-۲- تصویر کلی طرح سامان‌دهی بدهی‌های دولت.....
- ۱۵۲-۳-۲-۲- مبدا.....
- ۱۵۳-۳-۲-۲-۳- دریافت کنندگان.....
- ۱۵۴-۳-۲-۲-۳- صورت‌آئیه.....
- ۱۵۵-۴-۲-۲-۳- نرخ، سررسید و نوع اوراق.....
- ۱۵۶-۵-۲-۲-۳- نحوه بازنشر اوراق.....
- ۱۵۶-۶-۲-۲-۳- پرداخت سود.....
- ۱۵۸-۷-۲-۲-۳- استفاده از اوراق برای پرداخت سود و تعیین سقف برای مجموع بدهی‌های دولت.....
- ۱۵۸-۳-۲-۳- الزام‌های سامان‌دهی بدهی‌های دولت.....
- ۱۶۱-۳-۳- بسته افزایش سرمایه.....
- ۱۶۲-۱-۳-۳- بانک‌های دولتی.....
- ۱۶۵-۲-۳-۳- بانک‌های خصوصی و خصوصی‌شده.....
- ۱۶۸-۴-۳- بسته تخفیف معضل مطالبات غیرجاری.....
- ۱۶۹-۱-۴-۳- تبیین وضعیت، ملاحظات و الزام‌های حل مسئله.....
- ۱۷۲-۲-۴-۳- راهکارهای پسینی.....
- ۱۷۲-۱-۲-۴-۳- اقدام‌های نظارتی.....
- ۱۷۴-۲-۲-۴-۳- خارج کردن مطالبات سوخت‌شده از ترازنامه.....
- ۱۷۷-۳-۲-۴-۳- فعالیت‌های خارج از دادگاه.....
- ۱۷۸-۴-۲-۴-۳- تشکیل شرکت مدیریت دارایی.....
- ۱۷۹-۳-۴-۳- راهکارهای پیشینی.....
- ۱۸۰-۱-۳-۴-۳- وام‌دهی بر اساس مالیات بر ارزش افزوده.....
- ۱۸۳-۴- خطوط اصلی اصلاحات بنیادین.....

۱۸۹.....	فهرست منابع
۱۹۵.....	واژه‌نامه
۱۹۹.....	نمایه

www.ketab.ir

دیباچه

اقتصاد ایران در وضعیت کنونی از نظر مسائل و چالش‌هایی که با آن مواجه است در مقطعی ویژه به سر می‌برد. مشکلات اقتصادی انباشته‌شده در طول سالیان گذشته، مانند زخم‌هایی کهنه، یکی پس از دیگری سر باز کرده‌اند و به دنبال آن، تصمیم‌گذاری بر این زخم‌ها جای علاج بیماری را گرفته است. انباشت مشکلاتی که در دهه‌های گذشته برای حل آنها چاره‌اندیشی نشده سبب شده است اقتصاد ایران امروز از نظر تعداد و عمق مسائل و وضعیت تجربه‌نشده‌ای قرار گیرد. همین امر باعث شده است نه تنها آینده میان‌مدت، بلکه آینده بلندمدت اقتصاد ایران نیز به نحوه مدیریت و تصمیماتی که در چند سال نزدیک پیش رو اتخاذ می‌شود وابستگی زیاد پیدا کند. از این رو، درک صحیح شرایط و توجه به تمهیدات خاصی که متناسب با آن باید اتخاذ شود، از اهمیت زیادی برخوردار است.

در شرایط فعلی، خطای سیاست‌گذاری در مقایسه با گذشته هزینه‌های، مراتب بیشتری به بار خواهد آورد. وضعیت به‌گونه‌ای است که خطای سیاست‌گذاری می‌تواند با گذشتن از سرعت تحولات مخرب، زمان تبدیل مشکلات فعلی را به شرایطی با دشواری‌های زیاد بسیار کوتاه کند. در مقابل، اتخاذ رهیافتی صحیح و با مبانی مستحکم علمی می‌تواند مشکلات کنونی را در دوره اقتصاد مهار کند و مانع از سرایت آنها به سایر حوزه‌ها شود، اما زمان لازم برای بهبود شرایط از یک‌طرف و هزینه‌های سیاست‌های اصلاحی برای گروه‌های ذی‌نفع از طرف دیگر موانع مهمی برای اجرای سیاست‌های اصلاحی محسوب می‌شوند. بر این اساس، ضروری است سیاست‌گذاری‌ها به‌گونه‌ای صورت پذیرد که همه این موانع به‌عنوان متغیرهای درون‌زا در انتخاب راه‌حل‌های بهینه مد نظر قرار گیرند.

در این وضعیت، ارائه تصویری دقیق از وضعیت موجود و عوامل شکل‌دهنده چالش‌هایی که به‌عنوان موانع اصلی توسعه اقتصادی کشور شناخته می‌شوند یکی از مبرم‌ترین پیش‌نیازها برای عبور

از تبعات تداوم وضعیت فعلی است. لازم است چالش‌های پیش رو به‌دقت شناسایی شوند و راهکارها و سیاست‌های اقتصادی برای بهبود شرایط و تخفیف یا رفع بحران‌های احتمالی آتی بررسی و مطالعه گردند.

مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، با توجه ویژه به اهمیت موارد مذکور، در سال ۱۳۹۳ اولین کنفرانس اقتصاد ایران را برگزار و تلاش کرد در مجموعه نشست‌ها و مطالبی که در آن ارائه می‌شود اولاً ارزیابی تحلیلی دقیقی از مهم‌ترین چالش‌های اقتصاد ایران ارائه نماید و ثانیاً، جهت‌گیری‌های اصلی اصلاحی را برای مواجهه مؤثر با این چالش‌ها پیشنهاد کند. پس از برگزاری کنفرانس مذکور و اجماع بخش عمده‌ای از اقتصاددانان روی جهت‌گیری‌های اصلی اصلاحی، در سال ۱۳۹۴ مؤسسه تمرکز ۱۶ سرفصل اصلی مرتبط با جمع‌بندی‌های صورت گرفته در کنفرانس، مطالعه‌ای جامع را در مورد اقتصاد ایران با عنوان «طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران» آغاز کرد.

طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران با هدف دستیابی به مجموعه سیاست‌هایی سازگار برای دستیابی به رشد اقتصادی پایدار، اشتغال‌زا و فراگیر سامان‌دهی شد. این طرح پس از طی مراحل اولیه شامل تهیه سرفصل‌های اصلی پیشنهاد پژوهشی و سرفصل‌های تفصیلی، زمان‌بندی پروژه‌ها، تصویب در شورای پژوهشی مؤسسه، انتخاب مدیران و کارشناسان و تجهیز اداری و مالی آغاز شد. به‌دنبال آن، ۱۶ گروه پژوهشی بر اساس تقسیم کار صورت گرفته تحقق هدف طرح را عهده‌دار شدند. از آنجا که بهبود وضعیت رفاه و معیشت خانوارهای ایرانی هدف اصلی دستیابی به «رشد اقتصادی بالا، پایدار، اشتغال‌زا و فراگیر» است، گروه‌های پژوهشی مذکور به‌شکلی سازمان‌دهی شدند که با کنار هم قراردادن مطالعات مجزای هر یک از آنها بتوان مسیر رسیدن به هدف غایی، یعنی بهبود شرایط رفاهی خانوارهای ایرانی، را به‌دست آورد. شکل ۱ ارتباط این گروه‌های پژوهشی را در جهت رسیدن به هدف اصلی طرح جامع مطالعات اقتصاد ایران نشان می‌دهد.